

BROJ 10

EUROKAZ

ČASOPIS O EVROPSKOJ
INTEGRACIJI CRNE GORE

me4.eu
eu4.me
ja za evropu, evropa za mene

Ovaj projekat finansira
Evropska Unija

Vlada
Crne Gore

EUROKAZ

Časopis o Evropskoj integraciji Crne Gore

BROJ: 10

IZDAVAČ:

Sektor za informisanje javnosti o Evropskoj uniji i procesu
prostupanja Evropskoj uniji

Generalni sekretariat Vlade Crne Gore

UREĐIVAČKI TIM:

Sektor za informisanje javnosti o Evropskoj uniji i procesu
prostupanja Evropskoj uniji

Generalni sekretariat Vlade Crne Gore

GRAFIČKI DIZAJN:

PR Centar

KONTAKT:

Sektor za informisanje javnosti o Evropskoj uniji i procesu
prostupanja Evropskoj uniji

Generalni sekretariat Vlade Crne Gore

Bulevar revolucije 15, Podgorica

E-mail: nada.vojvodic@gsv.gov.me

Web: www.kei.gov.me

www.eu.me

SADRŽAJ

AKTUELNO U PREGOVORIMA

- 4-5** Evropska integracija je mehanizam za dostizanje boljeg kvaliteta života građanki i građana
- 5-6** Pred Vladom je zadatak da afirmiše i potvrdi posvećenost EU integracijama jačajući institucije na transparentan i demokratski način
- 6-8** Ukrajina i Moldavija kandidati, Balkan i dalje na čekanju

POZDRAV IZ EU

- 8-10** Bilčik: Crna Gora članica EU 2025, ako uradi domaći zadatak

EU U CRNOJ GORI

- 10-13** Sajam evropskih projekata: Brojne koristi za Crnu Goru od EU
- 13-14** Evropski dan samostalnog života: Evropske vrijednosti za osobe s invaliditetom
- 14-16** Aktivizam kao najsnažnija sila društvene promjene

AKTUELNO IZ IPE

- 16-17** Turistička ponuda sjevera Crne Gore sve raznovrsnija uz podršku EU
- 17-19** Opština Pljevlja sprovodi projekat „VUNA kao izvanredna strateška prednost”

KOLAŽ FOTOGRAFIJA SA DOGAĐAJA

EVROPSKA INTEGRACIJA JE MEHANIZAM ZA DOSTIZANJE BOLJEG KVALITETA ŽIVOTA GRAĐANKI I GRAĐANA

Autorka: Dr Jovana Marović, potpredsjednica Vlade i ministarka evropskih poslova

Bolji kvalitet života naših građanki i građana je ključni cilj ove Vlade, a proces evropske integracije i buduće članstvo u EU su najbolji mehanizam da taj cilj i ostvarimo. Upravo iz tog razloga, Vlada Crne Gore i Ministarstvo evropskih poslova uradiće sve što je moguće kako bi u ovom mandatu sproveli ključne reforme i napravili ključni iskorak prema članstvu.

Crna Gora je nedavno obilježila desetu godišnjicu pregovora o pristupanju EU. Za nama je decenija rada na reformama i transformaciji društva, dosta postignutih i opipljivih rezultata, ali i dosta nedovršenog posla, posebno u oblastima koje su najteže i najosjetljivije.

U tom smislu jasno je opredjeljenje 43. Vlade Crne Gore da se izbori sa gorućim problemima u državi, u prvom redu korupcijom i organizovanim kriminalom, osigura potrebne rezultate, smanji polarizaciju u društvu i uključi sve aktere i partije u dijalog o ključnim reformama, i na taj način, u prvom redu, obezbijedi široki društveni konsenzus o ključnim imenovanjima u pravosuđu.

Na toj liniji su definisani i ciljevi i prioriteti Vlade i svi nadležni državni organi ostaju posvećeni ispunjavanju prioriteta privremenih mjerila iz poglavlja 23 (Pravosuđe i temeljna prava) i 24 (Pravda, sloboda i bezjednost) sa ciljem dobijanja završnih mjerila do kraja godine. Ova Vlada je svjesna da, ukoliko želimo da napravimo suštinski iskorak prema članstvu i nakon osam godina počnemo da „privodimo kraju“ ispunjavanje obaveza iz akcionih planova za poglavlja 23 i 24, onda nema više mjesta fingiranju reformi. Jer samo nas ključni pomaci i nedvosmislen napredak u ovim oblastima mogu dovesti stepenik bliže Evropskoj uniji.

Osim dinamiziranja reformskog procesa, Ministarstvo evropskih poslova očekuje intenzivan rad na reformisanju pregovaračke strukture.

Tokom protekle decenije, pregovaračka struktura, ali i institucionalni okvir za proces evropske integracije, doživjeli su više izmjena koje nisu nužno uticale pozitivno na njihov rad i ukupnu dinamiku procesa. Ukoliko želimo da predstojeću fazu procesa iznesemo efikasno i kvalitetno, mi nemamo vremena za nove eksperimente.

U tom smislu, naš prvi cilj je da u pregovaračkoj strukturi moraju ostati svi oni koji su „institucionalna memorija“ procesa. Drugi cilj jeste da pregovaračka struktura mora biti kompaktnija, efikasnija i fleksibilnija. Treći cilj je da ona treba, u izvjesnoj mjeri, da bude prilagođena Novoj metodologiji proširenja koju je Evropska komisija predstavila u februaru, a Crna Gora prihvatila u maju 2020. godine. U tom pravcu, Ministarstvo je već preduzelo odlučne korake kroz set konsultacija sa šeficama i šefovima pregovaračkih radnih grupa i objavljivanjem poziva za izbor predstavnika/ce nevladinog sektora za člana/cu Savjeta za vladavinu prava. Takođe, tokom jula raspisani su i pozivi za predstavnike ili predstavnice nevladinog sektora u svim pregovaračkim radnim grupama.

Uporedo radimo i na izmjenama ostalih odluka iz procesa, a koje se odnose na Pregovaračku strukturu. Novina koju uvodimo je imenovanje pregovaračica i pregovarača za šest klastera pravne tekovine Evropske unije, koji su uvedeni novom metodologijom, a koji treba da budu prepoznati u javnoj sferi po svojoj stručnosti i

nepriistrasnosti. Na ovaj način želimo da obezbijedimo održivost Pregovaračke strukture i njenu nezavisnost u odnosu na političke promjene.

Uz ovakvu agendu, odlučnost i jasnu sliku neophodnih koraka za zatvaranje procesa pregovora, vjerujem da možemo učiniti da sve što je zacrtano i bude ostvareno, a Crna Gora postane sljedeća članica Evropske unije u najskorijem periodu.

Svjesna sam da je evropska integracija zapravo proces ukupne transformacije našeg društva. Taj proces sazrijevanja i rasta je krenuo prije deset godina i neće se završiti članstvom u EU. Za neke reforme i promjene, poput onih najtežih koje se tiču obrazaca ponašanja i vrednosnog sistema, trebaće najviše vremena.

Takođe sam svjesna da je nateži dio puta upravo ovaj kojim sad koračamo. Ali duboko vjerujem da nas na njegovom kraju čeka bolje i uređenije društvo, viši kvalitet života za naše građanke i građane, a posebno za mlade. I zarad te bolje budućnosti, svi ovi napori vrijede.

PRED VLADOM JE ZADATAK DA AFIRMIŠE I POTVRDI POSVEĆENOST EU INTEGRACIJAMA JAČAJUĆI INSTITUCIJE NA TRANSPARENTAN I DEMOKRATSKI NAČIN

Autor: Boris Marić, generalni sekretar Vlade Crne Gore

Crna Gora ima realnu šansu da napravi kvalitativan napredak u procesu pregovora sa Evropskom unijom. Vlada kao nosilac pregovora mora unaprijediti dosadašnje prakse i ubrzati suštinske reforme crnogorskih institucija. To se posebno odnosi na pravosudne institucije. Sinergija sve tri grane vlasti je uslov bez koga crnogorsko društvo ne može iskoračiti u ovom polju.

Da bi se navedeno ostvarilo, neophodno je da Vlada ojača inkluzivnost procesa pregovora i logistiku za zakonodavne i pravosudne grane vlasti. Sa druge strane, Skupština mora hitno pokrenuti unutarparlamentarni dijalog i procedure za izbor članova Sudskog savjeta, sudija Ustavnog suda i Vrhovnog državnog tužioca u punom kapacitetu. Naveći izazovi za pravosuđe trenutno su kadrovski problemi, kvalitet distribucije pravde i posljedice činjenice da se dva bivša visoka funkcionera sudstva nalaze pod istragom nadležnog tužilaštva.

Sa druge strane, ono što nas jako raduje je da građani pregovore sa EU podržavaju u kontinuitetu, u velikom procentu. Vjeruju da je težnja ka punopravnom članstvu put ka funkcionalnoj demokratiji. Međutim, zbunjuje ih spornost reformi, slabost crnogorskih institucija, u jednom dijelu birokratizacija pregovaračkog procesa, što im isti čini manje dostupnim i stvara osjećaj sumnje da li je članstvo Crne Gore u EU zaista realno.

Zato je pred 43. Vladom, ali i onim koje budu izabrane nakon nje, izazovan i težak zadatak, da afirmiše i potvrdi posvećenost EU integracijama jačajući institucije na transparentan i demokratski način. Partneri u EU imaju dobru namjeru i žele Crnu Goru u EU, ali mnogo toga zavisi od donosilaca odluka u Crnoj Gori. Zato moramo intenzivno raditi na većem integritetu crnogorskih institucija, i ograničavanju političkog uticaja koji negativno utiče na taj proces.

Boris Marić, foto Služba za informisanje Vlade Crne Gore

Upravo u tom procesu transformacije institucija važno mjesto pripada Generalnom sekretarijatu Vlade koji treba da redefiniše svoju ulogu u sistemu državne uprave. Kadrovski potencijal postoji, ali i prostor za unapređenje. Programski Budžet treba da bude osnova pune konsolidacije GSV-a, ali i jačanje njegove uloge u praćenju strategija, realizaciji javnih politika, zaključaka, samim tim i pregovaračkog procesa.

Osim toga, Generalni sekretarijat Vlade, kao horizontalno postavljena struktura u sistemu državne uprave mora posebno tretirati razvoj svojih analitičkih kapaciteta.

Ne smijemo dovoditi u pitanje transparentnost rada GSV-a, a svaki vid internosti mora biti jasno obrazložen u odnosu na pretežniji javni interes. U tom smislu, otvaranje za javnost sjednica Vlade predstavlja značajan iskorak u odnosu na prethodni period.

Otvorene sjednice Vlade jesu ozbiljan izazov, kojem smo, vjerujem, u startu odgovorili na zadovoljavajući način. Ova pozitivna praksa treba da artikuliše dalji rad na promovisanju transparentnosti i pretvaranju državne uprave u istinski servis građana i građanki.

Da bismo u tome uspjeli, u narednom periodu moramo obnoviti i ojačati tehničke kapacitete, IT službu, Biro za odnose sa javnošću i kompletan sistem slobodnog pristupa informacijama. Otvoreni smo za sugestije, predloge, a usmjerenja posebno očekujemo od NVO sektora, koji se dugo bavi ovim pitanjem i koji nam je već kroz set predloga i opravdanih kritika dao važne smjernice.

Potencijala za dalji razvoj i unapređenje rada svakako ima.

U tom pravcu, Generalni sekretarijat Vlade je postavio svoj sajt, na kome ima još posla, između ostalog, da napravi pregledan prikaz organizacionih cijelina u okviru GSV-a, što će omogućiti cjelovitije sagledavanje rada i stanja u GSV-u. Takođe, to treba da poveća stepen samostalnosti i integriteta službenika u skladu sa nadležnostima i da otvori prostor za novu sistematizaciju radnih mjesta u skladu sa programskim ciljevima.

Reforme i jačanje institucija su proces, u kome kritički osvrt prema postignutom daje smjer i jača institucionalnu platformu.

EPILOG DUGO OČEKIVANOG ZASIJEDANJA SAVJETA EU

UKRAJINA I MOLDAVIJA KANDIDATI, BALKAN I DALJE NA ČEKANJU

Autorka: Jovana Đurišić, novinarka Pobjede

Evropska unija dodijelila je u četvrtak, 23. juna, Ukrajini i Moldaviji status kandidat za članstvo u ovoj organizaciji, čime se ovim zemljama pruža prilika za čvršće povezivanje sa Zapadom, a udaljavanje od uticaja Rusije.

Predsjednik Evropskog savjeta Šarl Mišel, ovu odluku nazvao je "istorijskim trenutkom", koja za pomenute zemlje, to sigurno i jeste. Međutim, gdje je Balkan u priči oko evropske perspektive?

Na pomenutom Samitu, koji je krajem mjeseca održan u Briselu, ratom zahvaćena Ukrajina, kao i Moldavija, imala su velike nade i očekivanje od EU, koje su se na kraju i ispunile. Imao ih je i Zapadni Balkan, posebno Bosna i Hercegovina, koja je takođe očekivala status zemlje kandidata, kao i Kosovo, koje se nadalo viznoj liberalizaciji. Ipak, ovoga puta, fokus Brisela ostao je na zemljama iz istočnog partnerstva.

EK: Balkan ostaje prioritet

Iz Evropske komisije kažu da pooštravaju regionalna partnerstva i saradnju, ali da Zapadni Balkan ostaje prioritet.

-Ukrajina, Moldavija i Gruzija žele u Evropsku uniju. Evropsku uniju i članstvo u EU smatraju najvažnijim i najpouzdanijim alatom za bezbjednost i prosperitet na dugi rok – kažu u Evropskoj komisiji za Eurokaz.

Poslednji događaji su, kako ističe porparolka EK Ana Pisonero, politiku proširenja vratile visoko na dnevni red EU.

sredstva, teritorijalni integritet i uopšte zemlja. Tako da su poruke sa Zapadnog Balkana, da ne doživljamo Ukrajinu kao konkurenciju. To je posebna integraciona priča i te su zemlje dobile evropsku perspektivu, a to je nešto što je potvrđeno našim zemljama još u Solunu 2003 – pojašnjava Đurović za Eurokaz.

Kaže i da su zemlje Balkana, zbog novih, bezbjednosno političkih rizika i činjenice da imamo rat na evropskom kontinentu, očekivale da se više pažnje posveti trusnom balkanskom tlu i da se da podsticaj zemljama regije.

-Prošle nedelje, Evropski savjet je podržao Mišljenja Evropske komisije o zahtjevu Ukrajine, Republike Moldavije i Gruzije za članstvo u EU. Sve tri zemlje su dobile perspektivu da postanu države članice EU. Ukrajina i Moldavija su dobile status kandidata uz razumijevanje da će biti preduzeti veliki reformski koraci. Gruziji će biti dodijeljen status kandidata kada se obave neophodne reforme – pojasnila je Pisonero.

Ipak, podvlači ona, Balkan je prioritet Brisela.

-U ovom promjenljivom geopolitičkom kontekstu, kada pooštravamo naša regionalna partnerstva i saradnju, naš prioritet ostaje Zapadni Balkan. Posvećeni smo, više nego ikada, tome da cio region uvedemo u Evropsku uniju. Sada je važnije nego ikada da se na tome radi ne samo brzo, već uz punu posvećenost i volju svih institucija – ističe Pisonero.

Profesorica Ekonomskog fakulteta i nekadašnja ministarka evropskih integracija Gordana Đurović, vjeruje da je dodjelivanje statusa kandidata Ukrajini i Moldaviji apsolutna novina u politici proširenja, kojom se, kako kaže, briše granica između politike proširenja koja se odnose na zemlje Balkana i Tursku i onoga što je istočno susjedstvo,

-Bez promjene osnivačkih Ugovora u izvjestaju EK, pored postojećih zemalja naći će se i dvije nove zemlje kandidati. Prva reakcija bila je saglasnost sa evropskim pristupom i solidarnost sa zemljom koja je zahvaćena agresijom i nalazi se u ratu. Znači, iako se pravila nisu promjenila, svjesni smo da jer proces iako kratak, više formalan a ustvari politički. Ovakva odluka, predstavlja podršku zemlji u kojoj je ugroženo njeno građanstvo,

-Očekivala se uslovna kandidatura Bosne i Hercegovine i vizna liberalizacija Kosova. Treća velika želja, ne toliko realna, bilo je deblokada procesa pristupnih pregovora sa Albanijom i Sjevernom Makedonijom, iako ovo treće, zbog pada vlada u Bugarskoj i krize u kojoj se zemlja nalazi nije došlo na dnevnni red – navodi Đurović.

Kad je u pitanju Bosna i Hercegovina, Đurović podsjeća, da je uslovna kandidatura zemlje, odložena zbog lokalnih izbora u BiH, ali je, kako kaže, bila najavljena i trebala je biti podsticaj da se zemlja politički stabilizuje i izdrži izborni proces.

-Vizna liberalizacija Kosovu davno je obećana, najavljena i imala je takođe specifičnu težinu u uslovima kada imamo takve turbulencije na tržištu rada u Evropi i potrebu da se može slobodnije putovati jer je Kosovo i dalje crna rupa na bijeloj šengen listi – kaže naša sagovornica.

Mn: Očekivanja Crne Gore

Kada su u pitanju očekivanja Crne Gore, Đurović ističe da je naša zemlja imala "kontrolnu očekivanja" za ovogodišnji Savjet EU.

-Nije se moglo očekivati da se deblokira proces pregovora ove godine, jer nismo ispunili standarde za pozitivan izvještaj u privremenim mjerilima u vladavini prava. Naša optimalna tačka očekivanja je decembar i ovaj otvoreni vremenski horizont za ubrzanje procesa – navodi Đurović.

Naša sagovornica ističe i da krivce ne treba tražiti u vanrednoj situaciji u kojoj su se našle Ukrajina, pa i Moldavija, niti u evropskoj izazovnoj unutrašnjoj politici.

-Treba tražiti one odgovorne u sopstvenom društvu i redovima, i vratiti se onome što je evropska agenda koja je jedina okupila manjinsku vladu danas, stabilizovati prilike u zemlji i ispuniti ono što se prvenstveno od političara a onda i od pravosudne grane vlasti i jednog dijela izvršne očekuje a to je da se mjerila ispune kako bi se dobio pozitivan izvještaj na jesen – zaključila je Đurović.

Iz Evropske komisije, sa druge strane, kažu da očekuju od nove Vlade, da povрати političko i institucionalno povjerenje, održi međustranački dijalog i da napravi put za brzi korak naprijed u ključnim reformama EU koje su na čekanju.

-Sljedeća prekretnica za Crnu Goru je ispunjavanje privremenih mjerila za vladavinu prava, poglavlja 23 i 24. Prije toga, nijedno poglavlje neće biti zatvoreno – opominju iz EK.

Govoreći o perspektivi, ostalih zemalja Balkana, Pisonero podvlači da EU zahtijeva od Bosne i Hercegovine da sprovede značajan niz reformi.

- Ocijenjećemo sprovođenje 14 ključnih prioriteta navedenih u našem Mišljenju, kako bismo omogućili Evropskom savjetu da se vrati i odluči o ovom pitanju. Sada je došlo vrijeme kada zemlja treba da sprovede reforme kako bi napredovala na putu ka EU, u skladu sa očekivanjima stanovništva zemlje – zaključila je Pisonero.

POLITIČARI DA PREPOZNAJU STRATEŠKU VAŽNOST TRENUTKA

CRNA GORA ČLANICA EU 2025, AKO URADI DOMAĆI ZADATAK

Autorka: Bojana Miličević, novinarka Radija Crne Gore

Crna Gora je lider u procesu pregovora i ima šansu da pokaže da je proširenje živo, ocijenio je za Eurokaz Kopredsjedavajući Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje Evropske unije i Crne Gore Vladimir Bilčik. Naglasio je da je lopta u dvorištu crnogorskih političara, te da ukoliko donesu važne, strateške odluke, zemlju od pune spremnosti za članstvo u EU dijeli svega nekoliko godina.

Deset je godina otkada je Crna Gora otvorila pregovore o pristupanju sa EU. Kako biste opisali trenutnu poziciju Crne Gore na evropskom putu?

Vjerujem da je Crna Gora bila i ostala predvodnik pristupnih pregovora. Imajući u vidu brutalnu agresiju Rusije na Ukrajinu, ali i formiranje nove crnogorske Vlade koja ima gotovo nezapamćenu podršku u Parlamentu, naročito kada je riječ o Vladinoj proevropskoj orijentaciji, mislim da Crna Gora ima istorijsku šansu da dokaže ulogu lidera. Donedavno, nekoliko godina, nažalost, Crna Gora je tapkala u mjestu. Sve crnogorske Vlade u posljednjih 10 godina su evropsku integraciju opisivale kao svoj prioritet, ali je Vlada Zdravka Krivokapića, nažalost, evropski put stavila pod znak pitanja. Crna Gora je u fazi kada su sva poglavlja otvorena i mora početi da zatvara poglavlja i klastere. U narednim sedmicama pažljivo će se pratiti donošenje ključnih odluka koje treba da pomognu da se odblokira proces, a tiču se imenovanja u pravosuđu, Ustavnom sudu i Tužilaštvu. Mislim da je veoma važno uspostaviti ozbiljnu pregovaračku strukturu koja će iznijeti cijeli proces. Dakle da, svih 10 godina Crna Gora je lider u

pristupnim pregovorima i mislim da će joj biti potrebno mnogo manje vremena od toga da zaključi ovaj proces. Tačnije, mislim da Crnu Goru od pune spremnosti za članstvo dijeli svega nekoliko godina, ali u narednih godinu, dvije mora da donese važne, strateške odluke u pravcu svog evropskog cilja.

Početak juna, prilikom posjete Podgorici, rekli ste da Crna Gora ima istorijsku šansu da ostvari napredak na evropskom putu? Očekujete li da Crna Gora do kraja godine ispuni uslove za dobijanje završnih mjerila u poglavljima 23 i 24?

Ukoliko Crna Gora to ne učini do kraja godine, mislim da će joj biti veoma teško da ubijedi evropske partnere da riječi o posvećenosti evropskom putu, koje stalno slušamo, mogu biti praćene konkretnim djelima. Nova Vlada ima maksimum godinu ili realnije nekoliko mjeseci do kraja godine da pokaže da se krucijalne odluke mogu donijeti, da se može napraviti napredak i da se proces pregovora može odblokirati. Zato se nadam da će Crna Gora biti spremna da do kraja godine zatvori još neka poglavlja.

Kako vidite trenutnu situaciju na polju vladavine prava u Crnoj Gori? Nedavno smo imali hapšenja bivših čelnika sudstva. Jesu li to dobre vijesti za potrebne reforme na evropskom putu?

Uvijek je dobro vidjeti da institucije vladavine prava rade na hapšenjima onih koji krše zakon. Teški organizovani kriminal je uvijek problem na Zapadnom Balkanu. I kada vidimo rezultate, to je ohrabrujuće ne samo za bezbjednost i vladavinu prava u Crnoj Gori, već i za region, kao i za povjerenje i saradnju sa evropskim partnerima. To jesu dobre vijesti, ali se ovdje ne radi o publicitetu ili marketingu, već o tome koliko je važno da sistem funkcioniše. Da bi sistem funkcionisao moramo imati izgrađene institucije nezavisne od političkog uticaja i imune na političke promjene. Dakle, bez obzira na to ko je u Crnoj Gori na vlasti, policija, Tužilaštvo i sudstvo moraju raditi nezavisno. Dakle, ima još posla prije nego se uspostavi povjerenje i građana i evropskih partnera u crnogorske institucije. Ono što vlast može da

uradi, uporedo sa očekivanim reformama, jeste da se pobrine da su čelna mjesta u institucijama popunjena i da one rade nezavisno. Od Vlade i parlamentarne većine očekujemo da u predstojećim sedmicama pokažu rezultate na tom polju.

Crna Gora potpuno je usaglašena sa spoljnom i bezbjednosnom politikom EU, uključujući i praktičnu primjenu sankcija prema Rusiji. Premijer Dritan Abazović nedavno je bio u posjeti Kijevu. Može li sve to u izvjesnoj mjeri ubrzati evropsku integraciju Crne Gore?

Mislim da se posjeta premijera Abazovića Kijevu sa albanskim kolegom desila u pravo vrijeme i poslala veoma dobre poruke jer brutalna ruska agresija nije uticala samo na karakter istočnog susjedstva, već cijele Evrope. Rat se, nažalost, vratio u Evropu i ne znamo kada će se završiti. Moramo učiniti sve što je u našoj moći da Ukrajina bude uspješna u ovom ratu, da Evropa pobijedi i zato je važno što je premijer Abazović u Kijevu izrazio podršku Ukrajini da dobije status zemlje kandidata za članstvo u EU. U susjedstvu EU više ne smije biti "sivih zona". To je i jasna poruka za Zapadni Balkan. Region ne smije ostati siva zona između Istoka i Zapada. Mislim da je jasno da je budućnost Zapadnog Balkana u EU,

na Zapadu. Dobro je što je Crna Gora pouzdana NATO saveznica i nadam se da će biti naredna članica EU. Usaglašavanje sa EU spoljnom politikom je jako važno u tom smislu. Crna Gora je punim usaglašavanjem napravila odličan posao. EU institucije to pažljivo prate, naročito od 24. februara. Crna Gora treba da nastavi u istom pravcu, i nadam se da će Crna Gora stajati uz zemlje članice EU dok ujedinjeno podržavaju Ukrajinu baš kao što je EU u kontinuitetu stajala uz Crnu Goru.

Imajući u vidu aktuelnu geopolitičku situaciju i rat u Ukrajini, možemo li očekivati da se odblokira proces proširenja? U tom smislu, čuli smo ohrabrujuće poruke predsjednika Evropskog savjeta Šarla Mišela u Podgorici. Predsjednik Milo Đukanović nedavno je kazao da je invazija na Ukrajinu otriježnila i EU, ali i ostale zemlje. Šta Vi kažete?

Mislim da je važno što je predsjednik Evropskog savjeta posjetio Crnu Goru. Isto tako mislim da je predsjednik Đukanović bio u pravu kada je podvukao značaj ove istorijske, ako ne i tektonske promjene. Napad Rusije na Ukrajinu definitivno mijenja situaciju i donosi nove mogućnosti za proširenje. Nije bilo lako govoriti o proširenju posljednjih godina jer nisu sve zemlje članice bile jednako raspoložene prema mogućem proširenju. Mislim da su sada svi svjesni istorijske promjene i istorijske prilike, i mislim da je ovo šansa za sve one zemlje na Zapadnom Balkanu koje ne žele da ostanu u sivoj zoni. Ponavljam, Crna Gora je lider i ima šansu da

pokaže da je proširenje živo, te da promijeni stvari kako na Zapadnom Balkanu, tako i u EU. Zato naglašavam da je lopta u dvorištu političara u Crnoj Gori i nadam se da prepoznaju stratešku važnost trenutka. Čekaju vas kompromisi i teške odluke koje se neće dopasti svim političarima, ali se ne donose zbog sakupljanja dnevno-političkih poena već zbog strateškog pravca države.

Mnoge u Crnoj Gori zabrinuo je predlog francuskog predsjednika Emanuela Makrona o formiranju Evropske političke zajednice. Imamo li razloga za brigu da nas može udaljiti od pristupanja EU?

Mislim da je važno saslušati predlog predsjednika Makrona jer predstavlja ne samo, Francusku, već i EU. Makron je dao predlog, ali su ostale neke praznine, nije ga do kraja objasnio. Ja mislim da se umjesto fokusiranja na Makronov govor, treba koncentrisati na njegove prethodne korake. Važan korak je put u Kijev i podrška Ukrajini u dobijanju statusa zemlje kandidata. To pokazuje da je proširenje u igri, da se lopta kotrlja. Važno je i to što je, kao predsjedavajuća Savjetu EU, Francuska organizovala samit evropskih i zapadnobalkanskih lidera. To je važan signal da kada pričamo o budućnosti Zapadnog Balkana, dominantno mislimo na evropsku budućnost. Mislim da svi ti koraci zapravo pokazuju da region i Crna Gora imaju evropsku budućnost, te da će Crna Gora biti naredna članica, ako uradi domaći zadatak. Tako da mislim da umjesto komentarisanja Makronovog predloga, političari u Crnoj Gori treba da diskutuju o tome kako da deblokiraju donošenje važnih odluka.

U Crnoj Gori imamu živu debatu o inicijativi Otvoreni Balkan. Čak ni članovi Vlade nisu jednoglasni kada je o ovoj temi riječ. Kako je Vi vidite? Može li biti dobar test za pridruživanje EU ili loša zamjena za evropsku perspektivu?

EU je uvijek isticala da regionalna saradnja i dobrosusjedski odnosi moraju ići ruku pod ruku sa progresom na evropskom putu. Ja podržavam svaku pro-evropsku regionalnu inicijativu koja ne pokušava postati alternativa evropskoj perspektivi. U tom smislu, razumijem one koji imaju pitanja vezana za inicijativu

Otvoreni Balkan jer kad čujem kako neki lideri u regionu govore o toj inicijativi, a kako o evropskoj perspektivi, čini mi se da pozitivnije i afirmativnije govore o Otvorenom Balkanu. Pratim dešavanja i vidim da neki konstituenti crnogorske Vlade i partije parlamentarne većine ne gledaju jednako na ovu inicijativu. Mislim da je ekstremno važno da tekuća debata na ovu temu ne dijeli i ne podriva snažnu parlamentarnu većinu u smislu donošenja ključnih odluka za napredak Crne Gore na evropskom putu. Drugim riječima, mislim da Crna Gora treba otvoreno da analizira sve aspekte Otvorenog Balkana, ali istovremeno Crna Gora će napredovati na evropskom putu samo ako donese ključne odluke na polju vladavine prava. Ako ne bude saglasja o Otvorenom Balkanu, to neće uticati na evropski put zemlje, ali hoće izostane li saglasje po pitanju posvećenosti da deblokira imenovanja u pravosuđu. Kao prijatelj Crne Gore, savjetujem domaćim političarima da se fokusiraju na krucijalne teme.

Kada se podvuče crta, je li 2025. i dalje realan rok kada bi Crna Gora mogla postati članica EU?

Apsolutno, uvjeren sam u to. Postoje određene prepreke koje Crna Gora mora da pređe – prvo da odblokira i dinamizira pristupne pregovore. Ne radi se o samo nekoliko političkih odluka, već o tome da Vlada pokaže rezultate na terenu. Moraju se angažovati Ministarstva, mora postojati jasna posvećenost vođenju pregovora i na političkom i na tehničkom nivou, konstantna komunikacija i saradnja sa Briselom. Tu je snažna podrška Evropskog parlamenta, Evropske komisije, ali i mnogih zemalja članica koje vide Crnu Goru kao narednu članicu. Mislim da je realistična prognoza da Crna Gora može biti spremna do kraja mandata aktuelnog sastava Komisije koji ističe u ljeto 2024., ako Vlada koja ima ograničen rok isporuči rezultate. Pažljivo ćemo pratiti i predsjedničke izbore 2023., ali i parlamentarne izbore koji će, po meni, biti test demokratske zrelosti Crne Gore. Mislim da ako i riječima i djelima ostane na evropskom putu, kada sprovede reforme i prođe kroz predsjedničke i parlamentarne izbore, uvjeren sam da 2025. može biti godina kada ćemo pričati o finalizaciji pregovora.

SAJAM EVROPSKIH PROJEKATA: BROJNE KORISTI ZA CRNU GORU OD EU PODRŠKE

Autorka, Tanja Radusinović, direktorica Sektora za projekte u Privrednoj komori Crne Gore

Privredna komora Crne Gore, u saradnji sa Ministarstvom evropskih poslova, organizovala je 28. maja Sajam evropskih projekata u dvorištu Dvorca Petrovića u Podgorici. Manifestacija, upriličena kao dio proslave Mjeseca Evrope, bila je prilika da se posjetioци upoznaju sa projektima koje implementiraju institucije, opštine, kompanije, univerziteti i NVO sektor, te za razgovore sa potencijalnim partnerima o pozivima koji se očekuju u narednom periodu.

Otvarajući Sajam, predsjednica Privredne komore Crne Gore, Nina Drakić je kazala:

“Učešće 45 institucija, organizacija i kompanija na ovogodišnjem Sajmu, koji na preko 60 štandova predstavljaju više od 200 projekata koje implementiraju, potvrđuju da Crna Gora ima kapaciteta da koristeći dostupnu podršku evropskih fondova radi na sebi i ispunjava postavljene ciljeve. Nadam se da ćemo IPA III koristiti u još većem procentu, posebno uzimajući u obzir sve benefite koji se kroz nju nude, pa spremno čekamo nove pozive koji su u najavi za drugu polovinu godine”.

Privredna komora Crne Gore je 2021. godine inicirala održavanje Sajma evropskih projekata sa namjerom promocije rezultata projekata koji se finansiraju iz fondova Evropske unije kroz različite programe dostupne Crnoj Gori. Na ovaj način se promovišu evropske vrijednosti i podstiču institucije i organizacije da se prijavljuju na otvorene pozive, unapređuju svoje kapacitete i ostvaruju druge benefite koje implementacija ovih projekata nosi sa sobom.

Takođe, jedna od namjera Komore je bila, a što smo vjerujemo i ispunili organizacijom Sajma, da podignemo

na veći nivo vidljivost EU projekata i kroz to opštojavnosti, građanima i građankama Crne Gore predstavimo njihove konkretne koristi.

Ova inicijativa naišla je na podršku Kancelarije za evropske integracije, a ove godine Ministarstva evropskih poslova, koji su i bili suorganizatori oba izdanja Sajma. Učešće Minstarke evropskih poslova na otvaranju Sajma pružilo je snažnu poruku da treba nastaviti u započetom pravcu.

“Vidjevši ove štandove, uvjeren sam da smo znatno unapredili kapacitete za korišćenje evropske podrške, ali još treba da radimo na njihovom jačanju. Ovaj sajam značajno pomaže vidljivosti EU projekata među našim građankama i građanima. U tom i jeste suština procesa evropske integracije, da naše građanke i građani imaju konkretne dobrobiti. To je ostvareno kroz brojne projekte

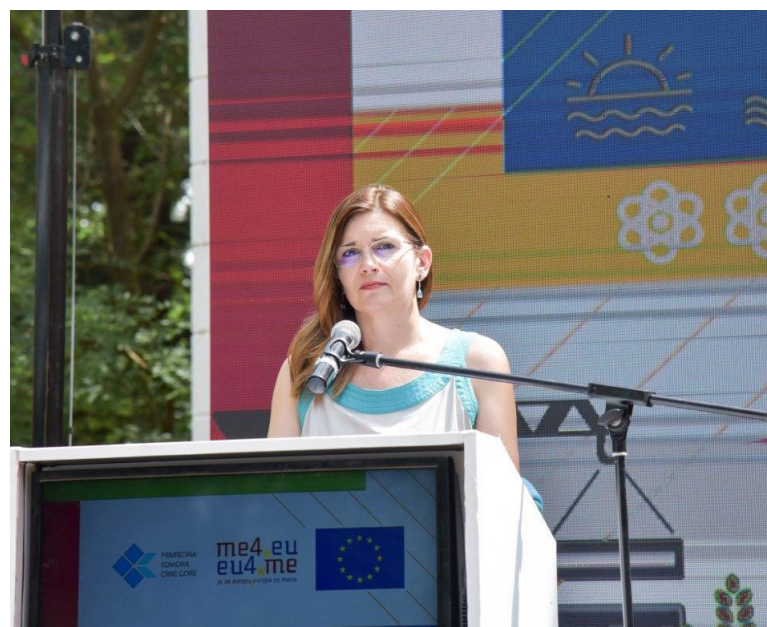

kojima je jačana vladavina prava, zaštita životne sredine, obrazovanje i zdravlje. Dalje ćemo raditi na jačanju kapaciteta svih institucija i korisnika programa EU kako bismo ih što efikasnije sprovodili”, kazala je potpredsjednica Vlade i ministarka evropskih poslova Jovana Marović.

Učešće 45 institucija, organizacija i kompanija, kao izlagača koji su predstavili više od 200 projekata potvrdili su da su kapaciteti kojima raspolaže naša zemlja kada je u pitanju korištenje evropskih fondova unaprijeđeni, ali svakako treba i dalje raditi na njihovom podizanju na još viši nivo. Riječ je o projektima koji se tiču jačanja konkurentnosti privrede, njene internacionalizacije, jačanja vladavine prava, zaštite životne sredine,

obrazovanja, digitalizacije, plave ekonomije, poljoprivrede, turizma i dr. Znanja i kompetencije, koje se stiču implementacijom ovih projekata značajno unapređuju i kapacitete naših privrednika kao tvorca nove vrijednosti u ekonomiji. Treba reći da nam je učešće u brojnim projektima otvorilo i približilo brojne teme koje na našim prostorima nijesu bile na dnevnom redu, a zapravo predstavljaju neminovnost dostizanja održivog društveno-ekonomskog razvoja. Posebno je važno istaći projekte kojima se zajednica i institucije približavaju mladim naraštajima, a koji podrazumijevaju značajnu finansijsku pomoć školama uz uspostavljanje veoma korisne saradnje srednjih stručnih škola i kompanija, te mobilnost učenika.

Takođe, opredijelili smo se kao inicijatori da se ova manifestacija održava u maju – Mjesecu Evrope čime se dodatno podiže vidljivost i prepoznatljivost ovog događaja. Razumijevanje Delgacije Evropske unije u Crnoj Gori koja je učešćem Ambasadorke na skupovima 2021. i 2022. godine dala podršku ideji i organizaciji od posebnog je značaja za nas kao instituciju.

Ambasadorka Oana Cristina Popa je kazala da brojni projekti prezentovani na Sajmu, koje finansira EU, dokazuju ne samo to da je Unija najveći donator Crnoj Gori, već i da se podrška koristi na pravi način. Istakla je da se pretpristupni fondovi EU koriste za mnoge važne projekte, od podrške reformi javne uprave i jačanja vladavine prava do ulaganja u zaštitu okoliša i transportnu infrastrukturu.

“Vidjela sam zajednice iz susjednih zemalja kako rastu zajedno zbog naših prekograničnih i drugih programa. Proces evropskih integracija već poboljšava živote ljudi, a priprema zemlju da postane dio Evropske unije”, kazala je ambasadorka.

Privredna komora Crne Gore i kroz ovu manifestaciju ostaje posvećena i snaženju povezivanja države, nauke i privrede, promovišući svoje učešće u brojnim Erasmus + projektima. Ipak, to nije naša jedina aktivnost usmjerena ka tom cilju, već smo organizovali i matchmaking događaje za složene programe Horizon Europe, koji je okupio 121 učesnika iz 19 država i u okviru kojeg je održano skoro 200 sastanaka.

Pred nama je naredna faza, koja obuhvata finansijsku perspektivu 2021-2027. Ponovo će biti dostupno devet programa teritorijalne saradnje i sfere podrške ostaju bez većih izmjena izuzev onih koje će pomoći boljoj iskoristivosti raspoloživih sredstava. Inovacije, digitalizacija, zaštita životne sredine i promocija i očuvanje kulturnog blaga, multimodalni sistemi u transportu, te pitanja povećanja zapošljivosti biće noseće teme i kroz dolazeću perspektivu. Svaki od ovih programa, horizontalno gledano, biće usmjeren i na jačanje i razvoj administrativnih kapaciteta zemalja IPA-e u smislu korišćenja fondova EU.

Kroz buduće članstvo naše zemlje u Evropskoj uniji, privredi će biti na raspolaganju i direktna sredstva kroz ESI fondove i Komora kao odgovorna institucija koja promišlja o vremenu koje je pred nama nastoji da unaprijedi svoja znanja, kako bi bila pouzdan oslonac svom članstvu u korištenju tih sredstva.

Događaji poput Sajma evropskih projekata prilika su da se međusobno bolje upoznamo i ujediniimo sredstva kojima raspolažemo, zajedno kreiramo projekte kojima ćemo riješiti određene izazove i unaprijediti se u konkretnim oblastima, kao i ostvariti druge prateće koristi. Slijedeći dva uspješna izdanja ove manifestacije, pripremamo se već za Sajam 2023, uvjereni da ćemo imati i veći broj izlagača i još bolje rezultate koje ćemo zajedno predstaviti.

EVROPSKI DAN SAMOSTALNOG ŽIVOTA: EVROPSKE VRIJEDNOSTI ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Autorica: Anđela Radovanović, Programska menadžerka Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG)

Već devetu godinu zaredom, Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG) obilježilo je 5. maj, Evropski dan samostalnog života. Ovaj datum počeo se obilježavati 2014. na inicijativu Evropske mreže za samostalni život (European Network on Independent Living – ENIL) s ciljem da se podigne svijest javnosti o važnosti samostalnog života, učešća u donošenju odluka i stvaranju prilika za osobe s invaliditetom (OSI). Simbolično, upravo u susret Danu Evrope, kako bi se istakla važnost učešća i suštinske uključenosti osoba s invaliditetom u sve procese od značaja za cijelo društvo i svih vrijednosti koje mu daju OSI.

Želja da osobe s invaliditetom budu viđene kao resurs, umjesto posmatranja kroz prizmu tereta i sažaljenja nije nova. Ona vodi svoj istorijat od pokreta za građanska prava u SAD '60-ih i '70-ih godina 20. vijeka, a procvat doživljava krajem 20. i početkom 21. vijeka kada se usvajaju prvi zakoni koji garantuju prava osoba s invaliditetom i Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom – jedini međunarodni dokument o pravima OSI koji je ratifikovala Evropska unija, sve njene zemlje članice i sve zemlje kandidati za članstvo. Konvencija postavlja temelje za stvaranje društava u kojima će osobe s invaliditetom biti ravnopravni članovi, u kojima će se poštovati njihova prava i različitosti, obezbijediti dostojanstven život i uživanje svih prava. Poseban aspekt Konvencija u svom članu 19 stavlja na samostalni život, koji u svojoj srži sadrži principe izbora, samostalnog donošenja odluka, kontrole, odgovornosti i prava na grešku. I poziva na borbe koje vrijedi voditi,

jer bez samostalnog života teško da može biti sušinskog učešća osoba s invaliditetom.

Već devet godina UMHCG se pridružuje organizacijama osoba s invaliditetom širom Evrope u inicijativama kojima poziva na poštovanje principa samostalnog života, deinstitucionalizaciju, pristupačnost, slobodu kretanja, građanska prava, učešće mladih – sve ono što nije samo sastavni dio pregovaračkih poglavlja 19 ili 23, već još 12 drugih, ali i sva ostala poglavlja, a koje Crna Gora, kao buduća članica EU, nesumnjivo mora nadograđivati i integrisati u svoj sistem.

Evropske vrijednosti nas spajaju, a da bismo bili istinski ujedinjeni u različitosti, osobama s invaliditetom moramo stvoriti prilike da budu dio evropskih priča.

ŠIRI SE MREŽA MLADIH EVROPSKIH
AMBASADORA

AKTIVIZAM KAO NAJSNAŽNIJA SILA DRUŠTVENE PROMJENE

Autor: Miloš Rudović, novinar ND Vijesti

Evropska unija (EU) prepoznala je značaj mladih ljudi iz zemalja regiona u promovisanju evropskih vrijednosti, a posebnu ulogu u tome trenutno ima 120 "mladih evropskih ambasadora" (Young European Ambassador - YEA), među njima i njih 20 iz Crne Gore.

"Primarna uloga je da zajedno uče jedini o drugima i o EU, stižu nove vještine, povezuju se putem društvenih mreža, organizuju nadahnjujuće događaje... - uvijek podstaknuti idejom da je aktivizam u mladosti najsnažnija sila društvene promjene", kazali su za "Eurokaz" iz tima YEA.

Region bi ove godine trebalo da dobije još 60 mladih ambasadora, po 10 za svaku od šest zemalja zapadnog Balkana.

Iz Ministarstva sporta i mladih ističu da istraživanja pokazuju da mladi u Crnoj Gori podržavaju ulazak u

EU u visokom procentu, ali, s druge strane, na primjer, nisu dovoljno informisani o uticaju koji članstvo ima na različite aspekte života građana.

"Mladi u Crnoj Gori treba dodatno da budu osnaženi po pitanju znanja, formiranja stavova i mišljenja o različitim aspektima uticaja članstva u EU na svakodnevni život građana jer će upravo mladi najviše biti na dobitku i imaće najviše koristi od članstva", kazala je državna sekretarka Ministarstva Amina Cikotić za "Eurokaz".

Strategija informisanja javnosti o pristupanju Crne Gore EU posebno targetira mlade kao grupu koja je specifična u pogledu vođenja komunikacije o procesu evropske integracije i sa kojom je potrebno pažljivo raditi kako bi dobili informacije koje kod njih neće izazivati nerealna očekivanja, a pripremiće ih za koristi i odgovornosti koje proističu iz članstva.

Stoga je, prema riječima Cikotić, od izuzetne važnosti da donosioci odluka sa mladima vode intenzivan dijalog, kako bi dobili priliku da prošire znanja o procesu evropske integracije, da se mobilišu i aktivno učestvuju u procesu donošenja odluka, uključujući i one koje se tiču procesa evropskih integracija i uticaja koji on ima na mlade ljude.

Sam mreža mladih evropskih ambasadora uspostavljena je prije dvije godine kao dio Regionalnog programa komunikacije EU za zapadni Balkan (WeBalkans.eu). Do

sada je titulu mladog evropskog ambasadora dobilo 120 osoba iz regiona, među kojima i Enes Pućurica iz Bijelog Polja.

“Prvenstveno sam se prijavio zbog umrežavanja sa ostalim mladim ljudima u zemlji i regionu, kako bih upoznao što više različitih osoba. Takođe, moja prijava bazirala se na tome da mladi ljudi mogu napraviti promjene i da se naš glas može čuti, a ova mreža nam to i omogućava”, kazao je on.

Pućurica pojašnjava da ambasadori biraju svoje ključne oblasti za koje će se, pored ostalih, najviše zalagati. Oblasti koje je on odabrao tiču se ljudskih prava i zdravlja, s posebnom naglaskom na marginalizovane grupe i mentalno zdravlje.

“Biti mladi evropski ambasador znači sijaset mogućnosti i prilika koje nam se pružaju i omogućavaju da ih predstavimo i pružimo ostalim mladim ljudima. Biti dio ovakve mreže znači da ćete dobiti više nezavisnosti, sigurnosti u sebe, znanja, oformiti mrežu ljudi i biti još spremniji za nove poduhvate i avanture u donošenju promjena. Ova uloga je veliki iskorak koji će mi pomoći da pokrenem teme mentalnog zdravlja što više i omogućim da se prava marginalizovanih grupa što više priznaju i usvoje”, kazao je ovaj 27-godišnjak za “Eurokaz”.

On je dodao da su prilikom nedavne posjete Briselu i u razgovorima sa predstavnicima evropskih institucija shvatili koliko je zapravo njihova uloga važna u društvu i koje sve promjene mogu da donesu.

Novosađanin Velimir Milošev ističe da je sa trećim pozivom za nove mlade evropske ambasadore mreža postala dosta prepoznatljiva u regionu.

Sa tehničke strane, potrebno je samo da ta osoba živi na zapadnom Balkanu, da ima između 18 i 29 godina i da je spremna da javno istupi i zagovara evropske vrijednosti i prilike za mlade.

Sagovornik “Eurokaza” ističe da su ambasadori dosta aktivni na društvenim mrežama, ali i na različitim događajima, i to koriste kako bi zagovarali ključne oblasti – ljudska prava, zaštitu životne sredine, umjetnost i kulturu, tehnologije i EU integracije.

“To znači da zagovaramo npr. žensko liderstvo preko javnih debata, ili očuvanje životne sredine kroz čišćenje plaža od otpada i slično... Potrebno je imati strpljenja, jer aktivizmom ne mijenjamo svijet preko noći”, kazao je Milošev.

“Želeo bih da proširim krug ljudi koji je uključen u aktivizam, da npr. proslava Prajda ne bude centralizovana u glavnim gradovima, da feminizam ne bude samo za žene, da Erasmus+ omladinske razmjene budu i za one koji čiji roditelji nisu imali para da plate ekscurzije tokom školovanja”.

Kao mladim evropskim ambasadorima, pružene su im obuke dizajnirane samo za njih. Među tim obukama su bile one iz medijske pismenosti, grafičkog dizajna, pisanja biografija u Europass formatu...

Takođe često imaju priliku da putuju po Evropi i po regionu, upoznaju se međusobno, stvaraju mrežu budućih lidera i liderki koji će imati uticajne pozicije u različitim oblastima. Takođe stiču kontakte po različitim evropskim, nacionalnim ili lokalnim institucijama, i razvijaju dobar odnos s tim ljudima.

“Mnogo je onih koji su u mreži prerasli iz osetljivih duša koje se stide javnog nastupa u prave lidere i liderke koji služe kao uzor za mlade generacije. Ta transformativna moć je, čini mi se, prava vrijednost mreže mladih evropskih ambasadora”, zaključuje Milošev.

Obezbjediti podršku regionalnim projektima

Regionalni projekti koji za cilj imaju umrežavanje i pospješivanje saradnje među mladima od izuzetnog su značaja za razbijanje predrasuda i stereotipa duboko ukorijenjenih u biću naroda sa ovih prostora, istakla je državna sekretarka u Ministarstvu mladih i sporta.

“Narodi, etničke gupe i manjinske zajednice koji žive na zapadnom Balkanu dijele kako istorijsko nasljeđe, tako i brojne izazove društvene i ekonomske zbilje sa kojima se suočavaju. Dugogodišnje predrasude i netrpeljivost prema drugim etničkim grupama i manjinskim zajednicama u regionu i dalje su rasprostranjene. Napredak se može postići, isključivo, zajedničkim djelovanjem sa ciljem snažnog promovisanja tolerancije, solidarnosti i regionalne saradnje u oblasti socijalnog, ekonomskog i kulturnog razvoja, kao i njegovanje mirnog suživota građana koji žive na prostoru Zapadnog Balkana. Mladi ovdje treba da imaju glavnu ulogu, jer su upravo mladi, kao aktivni učesnici u procesu donošenja odluka, ključni nosioci društvenih promjena”, ocijenila je Cikotić.

Kako bi se iskoristio potencijal mladih za unaprijeđenje veza i njegovanje dobrosusjedskih odnosa i saradnje među državama regiona, neophodno je, prema njenom mišljenju, obezbijediti održivu institucionalnu i finansijsku podršku ovakvim i sličnim inicijativama.

Ovdje je posebno istakla podršku Regionalnoj kancelariji za saradnju mladih i program omladinskih laboratorija zapadnog Balkana koji realizuje Savjet za regionalnu saradnju.

Kao jedan od načina na koji se može unaprijediti saradnja na Balkanu, Cikotić je mišljenja da bi, na primjer, regionalna likovna kolonija “na zanimljiv način podstakla mlade ljude na stvaralaštvo, druženje i razvoj njihove kreativnosti i potencijala”.

TURISTIČKA PONUDA SJEVERA CRNE GORE SVE RAZNOVRSNIJA UZ PODRŠKU EU

Autor: Stefan Bulatović, Ministarstvo evropskih poslova

Zbog svojih prirodnih ljepota Crna Gora rijetko koga ostavlja ravnodušnim. I dok se naša zemlja tradicionalno doživljava kao primorska turistička destinacija, posljednjih godina sjever Crne Gore privlači sve više posjetilaca, koji žele da uživaju u prirodi, daleko od uobičajenih gužvi.

Kako bi osigurali održivi razvoj turizma sjevernog regiona, različiti akteri ulažu velike napore da turističku ponudu tog područja učine što raznovrsnijom, pridajući poseban značaj očuvanju prirode i pametnom korišćenju resursa. U tome imaju snažnu podršku Evropske unije, koja kroz bilateralne IPA programe prekogranične saradnje opredjeljuje značajna sredstva za razvoj turističkog potencijala sjevera.

Crna Gora učestvuje u četiri bilateralna programa prekogranične saradnje, i to sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Kosovom i Srbijom. U okviru tih programa, institucije, organizacije i udruženja aktivna na sjeveru Crne Gore realizuju brojne projekte kojima nastoje da poboljšaju kvalitet života, u saradnji sa partnerima preko granice.

Kroz IPA Program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014-2020 podržan je projekat

„T.A.R.A. – Turizam, adrenalin i rafting avantura“, koji sprovode Opština Plužine i Park prirode Piva zajedno sa Opštinom Foča i Nacionalnim parkom Sutjeska u BiH. Budući da se turizam na području Plužina i Foče zasniva na aktivnom odmoru, ovim projektom pomenute institucije žele da od Regionalnog parka Piva i Nacionalnog parka Sutjeska naprave integrisanu prekograničnu turističku destinaciju.

„Ovaj projekat je donio puno novina u turističkoj ponudi Plužina i Regionalnog parka prirode Piva. Konkretno, napravljena je stijena za slobodno penjanje, adaptirana pećina Đokova ledenica, postavljene platforme za posmatranje ptica i izrađena dok-platforma na Pivskom jezeru. Pored toga, promovisali smo i kajakaštvo i turističke potencijale seoskih domaćinstava“, kaže Slobodan Delić, direktor Regionalnog parka prirode Piva.

„Posebno ističem činjenicu da smo kroz ovaj projekat značajno ojačali kapacitete lokalne samouprave i Parka u pogledu implementacije projekata prekogranične saradnje. Ovo iskustvo će nam pomoći u realizaciji budućih projekata na teritoriji naše opštine“, dodaje Delić.

Turistička ponuda u Nacionalnom parku Prokletije takođe se zasniva na aktivnom odmoru. Jedan od ključnih preduslova za uspješan razvoj takve vrste turizma je bezbjednost posjetilaca, budući da aktivnosti u prirodi nose određene rizike. Kako bi se boravak turista učinio bezbjednijim, Centar za zaštitu i proučavanje ptica (CZIP) je udružio snage sa Gorskom službom spašavanja Crne Gore na prekograničnom projektu „Razvoj ekoturizma na Balkanskim Alpima“, koji je podržan u sklopu IPA Programa prekogranične saradnje Crna Gora – Kosovo 2014-2020.

Projektni partneri na Kosovu bili su Kosovski centar za zagovaranje i razvoj – KADC i Udruženje planinara i alpinista „Pashtriku“.

U okviru projekta obnovljeno je 68 kilometara prekograničnih planinarskih staza, nabavljena tehnička, lična i medicinska oprema za spasioce, te kupljen vrijedan dron sa termalnom kamerom, koji će olakšati potragu izgubljenih osoba u planini. Pored toga, adaptiran je Centar za spašavanje na Prokletijama i organizovane obuke za buduće spasioce i planinske vodiče.

Velimir Vuković iz Gorske službe spašavanja ističe da su zajedno sa partnerima uložili maksimalne napore da bezbjednost posjetilaca Prokletija bude na najvišem nivou.

„Danas sa sigurnošću možemo reći da smo dosanjali san Balkanskih Alpa i da na tom području imamo sjajan turistički proizvod. Između ostalog, kroz ovaj projekat smo podstakli formiranje Gorske službe spašavanja Kosova, koja ranije nije postojala. Posebno izdvajam obuku za planinske vodiče, koju je pohađalo 20 ljudi sa Kosova i Crne Gore. Na taj način biće povećana bezbjednost turista, jer više neće lutati sami po planinama, već će imati nekoga da ih vodi“, kaže Vuković.

„Aktivnosti na projektu doprinijele su kvalitetu i raznolikosti usluga na Prokletijama, uspostavljanju zajedničke turističke ponude i povećanoj bezbjednosti posjetilaca NP Prokletije u Crnoj Gori i NP Bjeshkët e Nemuna na Kosovu“, dodaje Ksenija Medenica iz CZIP-a.

Turistička ponuda se ne bazira samo na prirodnim ljepotama, već i na iskustvima. Strani turisti koji posjete Crnu Goru obično traže da probaju tradicionalna jela iz crnogorske kuhinje, ne samo kako bi uživali u novim ukusima, već i kako bi na što bolji način upoznali kulturu naše zemlje.

Upravo te mogućnosti je prepoznala Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu, Komove i Prokletije, koja je u saradnji sa Nacionalnom turističkom organizacijom Crne Gore Opštinom Puka iz Albanije i organizacijom Eko-partneri za održivi razvoj realizovala projekat „Lokalna gastronomija kao turistička ponuda prekograničnog regiona“ u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija 2014-2020.

Tokom projekta urađena je standardizacija 35 tradicionalnih recepata sa sjevera Crne Gore i 15 iz regiona Puka iz Albanije, koji su uključeni u lokalnu turističku ponudu. U Crnoj Gori, recepti su objavljeni u kuvaru pod nazivom „Gorska trpeza“.

„Ovaj projekat je od velikog značaja za razvoj turizma na sjeveru Crne Gore, jer uključuje gastro ponudu 21 seoskog domaćinstva i 10 restorana na teritoriji opština Andrijevica, Berane, Gusinje, Petnjica, Plav i Rožaje“, objašnjava Radojka Šćekić iz Regionalne razvojne agencije.

Prema njenim riječima, realizacijom ovog projekta uspjeli su da ožive neke od zaboravljenih tradicionalnih recepata ovog kraja, koji su objedinjeni u kuvaru „Gorska trpeza.“

„Ovaj kuvar je postao najtraženija publikacija koju smo mi kao agencija do sada izradili. Na ovaj način ne samo da se upotpunila turistička ponuda, već se i dao značajan doprinos očuvanju naše kulturne baštine“, s ponosom ističe Šćekić.

Kuvar Gorska trpeza već je prepoznat van granica Crne Gore, pa je krajem 2021. godine nagrađen na međunarodnom takmičenju „Gourmand World Cookbook Awards“, osvojivši prvo mjesto u kategoriji „Gastro turizam“, a drugo u kategoriji „Najbolji među najboljima na cijelom svijetu“.

Crna Gora takođe ima veliki potencijal da postane destinacija za posmatranje ptica i divljih životinja. Posebne mogućnosti za razvoj ove vrste turizma nalaze se u sjeveroistočnom regionu duž granice sa Srbijom, koji još uvijek nije dovoljno istražen. To je prepoznao Centar za zaštitu i proučavanje ptica (CZIP), pa zajedno sa partnerima NVO Sjeverna zemlja iz Berana, RTO Sandžak iz Novog Pazara i Udruženja građana Jadovnik iz Prijepolja radi na razvoju turizma u divljini u sklopu projekta „Hu Hu – tragovima sova i drugih divljih vrsta“, koji je podržan u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2014-2020.

„Usljed relativne udaljenosti od urbanih centara, turistička infrastruktura u ovom području nije dovoljno razvijena, pa ni njegov potencijal nije iskorišćen. Upravo zato smo odlučili da promoviramo ovaj bajkoviti pejzaž u destinaciju za ljubitelje prirode“, kaže Lejla Abdić iz CZIP-a.

U sklopu projekta, sprovedene su obuke za vodiče za turizam u divljini, koji su sada specijalizovani za vođenje tura koje uključuju posmatranje ptica, sisara, ljekovito bilje i gljive. Takođe su održane i 4 izložbe fotografija divljeg biljnog i životinjskog svijeta prekogranične regije Crne Gore i Srbije. Ovog ljeta biće završene i dvije turističke rute

za ljubitelje turizma u divljini, a takođe će biti mapirano, obilježeno i digitalizovano 50 km staza za posmatranje ptica i divljih životinja.

„Ovo prekogranično područje ima puno toga da ponudi turistima koji vole prirodu. Sove, na primjer, posjeduju harizmu koja pruža uzbudljiva turistička iskustva. Tu su i brojne druge interesantne ptice, kao što su zlatni orao, orao krstaš, bjeloglavi sup, sivi soko, jarebica kamenjarka i mali tetrijeb“, ističe Abdić i dodaje: „Sjeveroistočni region Crne Gore posjeduje jedinstvene turističke potencijale za turizam zasnovan na prirodnom nasljeđu divljih biljnih i životinjskih vrsta, pa ovim projektom želimo da ga promoviramo kako na lokalnom tako i na međunarodnom nivou“.

OPŠTINA PLJEVLJA SPROVODI PROJEKAT „VUNA KAO IZVANREDNA STRATEŠKA PREDNOST“

Autorke: Nataša Marković, menadžerka Opštine Pljevlja, Gorica Vuković, menadžerka Opštine Žabljak i Ana Vojinović, savjetnica u Službi menadžera Opština Pljevlja

U okviru INTERREG V-B Adriatic-Ionian ADRION Programme 2014-2020, Opština Pljevlja sprovodi projekat „VUNA kao izvanredna strateška prednost“ (WOOL as Outstanding Opportunity for Leverage), poznatiji pod akronimom WOOL. Ovaj projekat, kojim rukovodi Tehnološki Park Pordenone SCPA, Italija – kao Lead Partner, sprovodi se u šest Jadransko-jonskih država: Italiji, Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Grčkoj. Ukupna vrijednost projekta je 1 342 775,00 EUR, od kojih Opštini Pljevlja, kao partneru na projektu budžetom pripada 115 558,40 EUR. Osim Opštine Pljevlja iz Crne Gore, u projektu učestvuje i Opština Žabljak sa budžetom na projektu od 83 374,80 EUR.

Iako je vuna duboko ukorijenjena u našem kulturnom nasljeđu, danas se rijetko prerađuje, uglavnom samo za potrebe domaćinstva koje se bavi stočarstvom, a tržišni potencijal proizvoda od vune je potcijenjen.

Opšti cilj projekta WOOL je da se valorizuje vuna kao bitan prirodni resurs i da se zaštiti kulturno nasleđe ručno pravljenih proizvoda od vune. Da bi se povećala atraktivnost rukotvorina od vune, potrebni su treninzi, razmjena dobrih praksi i izgradnja kapaciteta za lokalne umjetnike i zanatlije. Kombinacija tradicionalnog znanja i modernog dizajna omogućice tradicionalnim proizvodima od vune da dobiju veću atraktivnost i da budu valorizovani na pravi način.

Opština Pljevlja je prepoznala važnost vune kao prirodnog resursa Crne Gore, koji je duboko ukorijenjen u našoj tradiciji. Značaj vune naši preci i te kako su znali da cijene. Crnogorski domaćini vrednovali su se, u tim davnim vremenima, i prema veličini stada ovaca koje su posjedovali, odabrani vrijedni čobani napasali su ovce na obroncima naših planina i na bogatim pašnjacima, dok su zvuci njihove frule i pjesme odjekivali u daljini.

Krajem maja i početkom juna, kada se snjegovi gotovo potpuno istope na planini, osim u skrovitim usjecima gdje ih ponekad dočeka i novi snijeg, kada sve ozeleni i olista, kada dođu provjereno topliji dani, da znaju da su njihove ovce sasvim sigurne i zaštićene od nenadane hladnoće, kada dobro odmjere vrijeme svojim iskusnim okom, opet trudeći se da to bude približno u isto vrijeme svake godine, domaćini bi organizovali ručnu strižu ovaca. U ovom događaju učestvovali bi svi članovi porodice i mladi i stari. Bira bi se jedan od onih tih dana, bez puno vjetra, ali i bez velike vrućine, poranilo bi se. Od alata bile su to samo stare gvozdene makaze nasleđene sa koljena na koljeno, važne za svakog domaćina. Ako je stado veće, znala bi se ova alatka i pozajmiti od komšije, koji toga dana nije namjeravao strižu ovaca u svom gazdinstvu. I mladi ukućani bi pomagali starijim, naučeni ovom važnom poslu od svojih roditelja, a oni opet od svojih roditelja, da se tradicija očuva i ne zaboravi. Vješte ruke brzo bi obavile posao. Cilj je bio završiti posao bez odugovlačenja, ali ne povrijediti nijednu ovcu. Vrijedne domaćice bi zatim

vunu sortirale, lošije dijelove bi odbacile, vuna bi se zatim prala pažljivo na potocima bistrom vodom i uz upotrebu domaćeg sapuna. Zatim bi se sušila na suncu, pa češljala. Vuna bi se potom prela pomoću preslice i vretena, što tanja nit, mlada djevojka bila bi na boljem glasu. Vuna bi se i prepredala, na kraju ostavljala u klupčad, spremna za pletenje priglavaka, čarapa, džempera, prsluka i drugih proizvoda. Po želji bi se obojila prirodnim bojama, ali ipak je bila najzastupljenija bijela i singava vuna. Postojali su razboji za tkanje. Pa su se tkali i ćilimi. Postojale su i vunovlačare, ne samo u gradu već i u mnogim selima. Vunu je imao ko da otkupi. Vuna i ljudi povezani su kroz vjekove neraskidivim vezama.

Na žalost, sada se najveći procenat vune baca, jer ne postoji organizovani otkup vune. Tradicija predenja vune i uopšte obrade vune polako izumire, sve je manje mladih žena koje znaju da obrađuju vunu.

U opštini Pljevlja još uvijek postoji impozantan broj od preko 10 000 ovaca, a 179 domaćinstava imaju stada od preko 30 ovaca. Striža ovaca se obavlja na tradicionalan način, takoreći istim onim makazama za strižu kao nekada. Sada, stočari bi svoju vunu listom svi prodavali, ako bi postojala pristojna cijena otkupa, ne bi je bacali, kao što se to nije ni radilo u prošlosti.

Uglavnom starije žene i dalje čuvaju tradiciju ručno izrađenih predmeta od vune, većinom odjevnih i ukrasnih predmeta. Svjedoci smo da te proizvode visoko cijene strani turisti i da se oni kupuju u velikom broju. Upravo je jedan od ciljeva radionica koje se sprovode u okviru projekta WOOL da se oživi tradicija pletenja, tkanja i

uopšte obrade i pripreme vune za dalje korišćenje, kao i da se ukaže na to koliko je očuvanje ovog resursa, koji je ukorijenjen u našoj tradiciji, od izuzetnog značaja. Projekat WOOL stavlja akcenat na očuvanje i korišćenje vune. Prva karika, od koje sve počinje, su svakako stočari sa svojim grlima ovaca koji i uprkos brojnim nedaćama, uzgajaju ovce.

Opština Pljevlja je do sada sprovedla radionice tkanja, šišanja ovaca; sortiranja i pranja vune. Slijedi još niz radionica u vezi sa daljom obradom, korišćenjem i primjenom vune. Ovaj projekat ukazao je i na problem spaljivanja,

tj. uništavanja vune ne samo u našoj zemlji nego i u širem regionu, a istovremeno i na veliki uvoz vune sa stranih tržišta koja se nabavlja po relativno visokim cijenama. Dakle, svoj tradicionalni prirodni resurs se baca i uništava, a gotov proizvod od tog istog resursa se kupuje iz inostranstva.

Vuna se sve više koristi i u visokoj modi, pa je potražnja za njom sve veća.

Kroz projekat VUNA Opština Pljevlja je, u saradnji sa Opštinom Žabljak, angažovala eksperte za izradu Strategije u kojoj je detaljno obrađeno trenutno stanje na teritoriji Crne Gore u vezi sa vunom, njenom zastupljenošću, tipu, kvalitetu i upotrebi. Opština Pljevlja je u saradnji sa Opštinom Žabljak organizovala okrugli sto sa brojnim zainteresovanim stranama, na kome su prisustvovali predstavnici Ministarstva poljoprivrede Crne Gore, kako bi se upoznali sa projektom WOOL, a vuna postala vidljivija i podstakla na razmišljanje kako doći do njene dalje valorizacije i postavljanja na mjesto

koje zaslužuje. Vuna ima poseban značaj u turističkoj ponudi, u očuvanju tradicije i kulturnog identiteta jedne zemlje.

Cilj projekta je da se što veći broj uzgajivača ovaca, umjetnika i zanatlija koji se bave izradom tradicionalnih rukotvorina od vune kao i sve zainteresovane strane uključe u projektne aktivnosti i da se zajedno sa svim zemljama učesnicama projekta WOOL radi na međusobnoj povezanosti kroz sačinjenu mrežu i potpisani memorandum o saradnji, vidljivosti i valorizaciji VUNE kao prirodnog resursa od visokog značaja. Takođe, jedan od ciljeva zemalja učesnica na projektu, je da se kroz promovisanje i različite aktivnosti u vezi sa vunom podstakne na razmišljanje i pokuša da se poboljša generalno stanje stočara i valorizuje vuna na što bolji način, jer je njena važnost, možemo reći, kroz vjekove, nesumnjivo opravdana.

Kolika je zainteresovanost za VUNU i proizvode od VUNE Opština Pljevlja, je imala priliku da se direktno uvjeri i na nedavno održanom Sajmu evropskih projekata u okviru obilježavanja Mjeseca Evrope, a koji je održan ispred Dvorca Petrovića na Kruševcu, u Podgorici, 28. maja 2022. godine. Na sajmu je prisustvovala menadžerka Opštine Pljevlja Nataša Marković sa saradnicima. Za štand Opštine Pljevlja vladala je velika zainteresovanost, pogotovo za rukotvorine od vune i za projekat WOOL. Štand Opštine Pljevlja posjetili su visoki zvaničnici ministarstava Crne Gore, predsjednica privredne komore Crne Gore, predstavnici ambasada, predstavnici EU, nevladinih organizacija, univerziteta, medija, kao i brojni građani i građanke.

Vunu treba sačuvati i za generacije koje dolaze. Za vunu i njenu primjenu i korišćenje vezani su mnogi običaji naše zemlje po kojima smo prepoznatljivi, koje jedino čuvajući vunu, možemo sačuvati od zaborava. Čuvajući svoje običaje i tradiciju čuvamo i svoje biće, ono što mi istinski jesmo. Tako trajemo.

FOTOKOLAŽ

